

РОЗРОБКА МОВНОГО ПОРТФЕЛЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Мовний Портфель для юристів є пакетом документів, який повинен розроблятися відповідно до рекомендацій Ради Європи та вимог вітчизняно сучасної системи освіти потреби ринку праці. Він забезпечить мобільність того, хто вивчає мову та дозволить спеціалістів предметно підтвердити здобуті знання, показати сформовані іншомовні навички й уміння для роботодавця. Мовний Портфель для юристів і засобом формування навчальної компетенції в процесі вивчення іноземної мови, а також він передбачає формування адекватної самооцінки і розвиток студента як активного суб'єкта процесу вивчення іноземної мови зокрема.

Сьогодення ставить певні вимоги перед сучасним українським суспільством. Тому система освіти зорієнтована на виховання самостійного високоосвіченого спеціаліста, який би був конкурентно спроможним на ринку праці. В. П. Озеров, узагальнивши практичний досвід навчання іноземних мов (ІМ), робить такі висновки: студентські дії самоконтролю та самооцінки, фіксуючи діяльнісний і особистісний складники процесу вивчення ІМ, перетворюють процесуальні предметні дії в особистісну якість, яка стає характеристикою особистості; студент, який оволодів уміннями самоконтролю та самооцінки, може самостійно перевіряти власну діяльність, займатися самомотивацією, саморегуляцією. Тоді можна говорити про сформованість у нього рефлексивного мислення і, відповідно, рефлексії; дії самоконтролю, самооцінки, рефлексії є не лише важливими засобами розвитку особистості, а й мірою культури мислення школяра, способом відчувати й розвивати свою індивідуальність, самовизначитися в ситуаціях вибору, реалізовувати свої можливості. На нашу думку, наведені вище висновки засвідчують необхідність формування у студента самостійності, яка передбачає оволодіння вміннями самоконтролю, самооцінювання й рефлексії, що сприяє формуванню індивідуального стилю учіння шляхом використання навчальних стратегій. Звідси, формування навчальної компетенції є необхідним у процесі навчання англійської мови та передбачає самостійний вибір шляхів (стратегій / тактик) постійного розвитку власних мовленнєвих умінь. Але при формуванні навчальної компетенції акцентується рефлексивна самооцінка студента, яка є методологічним підґрунтям його самостійного учіння й забезпечується вмінням рефлексувати. Слідом за О. М. Солововой, ми трактуємо поняття «рефлексія» як зв'язок між

- ситуацією та цілями, які є основою процесу навчання;
- позиціями тих, кого рефлексують, і тих, хто рефлексує;
- розумінням ситуації та вмінням вербально її зафіксувати;
- діяльністю учасників ситуації й аргументованим вибором відповідних дій;
- діяльністю учасників ситуації й морально-етичними принципами і нормами поведінки;
- попередньо отриманими знаннями і потребою здобувати нові знання для вирішення завдання;
- технологією передачі й отримання інформації.

Відповідно, рефлексія, будучи характерною рисою особистості, передбачає самооцінку й свідчить про розвиток студента як активного суб'єкта учіння. Рефлексивне учіння пов'язане з самооцінкою студента: здатністю до рефлексивної самооцінки цілей, процесу й продуктів учіння, корекції та накопичення ефективного досвіду учіння студента. Все це ми, вслід за Н. Ф. Коряковцевою та Л. О. Соколовою [4, 13], розглядаємо як цілі розвитку особистості. Ми переконанні в тому, що студенти класу можуть повноцінно керувати процесом учіння. Тому роль викладача, який доступно і вмотивовано допомагає студентам здійснювати діяльність учіння, є вагомою. І. О. Зимня зауважує, що проблема формування у студентів здібності до самостійної діяльності переростає у проблему підвищення мотивації учіння (особливо внутрішньої мотивації процесу і результату діяльності), розвитку інтересу до учіння [4, 256].

З огляду на описане вище найактуальнішою тенденцією в навчанні ІМ низка науковців вважає *освітню автономію*) [Бігич О. Б., Коряковцева Н. В., Ягельська Н. В.].

Метою цієї статті є розгляд практичного втілення освітньої тенденції в процесі навчання англійської мови, зокрема опис розробки Мовного Портфеля (МП) для юристів.

Іншомовна освіта у ВНЗ повинна спрямовуватися на формування такої особистості студента, яка є здатною і готовою до автономного вивчення й подальшого використання ІМ [3, 11]. Водночас у студента необхідно формувати й адекватну самооцінку, зокрема рівня сформованості іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь. Освітня автономія студента передбачає рефлексію, складником якої є самооцінка, прагнення до постійного самовдосконалення та рівноправне партнерство між студентом і викладачем. Студент сам ініціює, організовує, керує процесом вивчення ІМ та оцінює отримані результати власної діяльності учіння. Таким чином, в умовах автономного навчання формується індивідуальний стиль оволодіння ІМ (термін С. Ю. Ніколаєвої).

Тому, на нашу думку, освітня автономія студента в умовах безперервності та наступності навчання ІМ є сталою і найактуальнішою тенденцією в процесі навчання ІМ у ВНЗ України зокрема.

Т. М. Гусак й О. Г. Малінко трактують поняття «автономія» як альтернативну форму навчання ІМ, хоча не заперечують той факт, що навчання має елемент самостійності як в аудиторній, так і в домашній роботі, однак міра цієї самостійності набагато нижча, ніж автономного учіння. Т. Ю. Тамбовкіна визначає «автономію» студента як його внутрішню особистісну незалежність, що ґрунтується на здатності самостійно управляти процесом засвоєння знань та оволодіння навичками й уміннями іншомовного спілкування. П. Бенсол і П. Воллер визначили характерні риси освітньої автономії: відповідальність і свободу в межах як особистісних, так і суспільних інтересів.

Таким чином, ураховуючи ключові положення наведених вище визначень «автономії», в межах цього дослідження ми визначаємо освітню автономію в процесі навчання ІМ як прояв внутрішньої незалежності студента, що ґрунтується на його здатності самостійно вирішувати комунікативно-пізнавальні завдання в усному й писемному мовленні, планувати процес оволодіння іншомовними мовленнєвими навичками й уміннями завдяки вибору ефективних стратегій для досягнення поставлених цілей, що завершується рефлексією. При цьому самостійність студента може бути повною, напівобмеженою й обмеженою.

Одним із засобів автономного вивчення ІМ Н. Ф. Коряковцева визначає Мовний Портфель, який доцільно використовувати й у навчанні студента іншомовного мовлення, зокрема при формуванні *навчальних умінь*. МП дозволяє 1) навчати *адекватної самооцінки*; 2) відразу при навчанні ІМ *формувати самостійність*; 3) визначати *далекі* (перспективи вивчення ІМ у межах теми, протягом року) та *близькі* (виконання вправи) *цїлі*, що сприяє самовдосконаленню; а також сприяє *підвищенню мотивації*, стимулює розвиток *критичного мислення*, забезпечує впевненість при зіставленні мети та сформованих навичок і вмінь.

Отже, актуальним для нашого дослідження є МП (Language Learning Portfolio), зокрема ми пропонуємо розробити Мовний Портфель для майбутніх юристів.

МП надає інформацію про особисту мовну підготовку того, хто вивчає мову. Звідси, МП є персональним пакетом документів кожного, він дозволяє студентові самостійно фіксувати й оцінювати свої досягнення та досвід оволодіння адитивною компетенцією нерідною мовою, що підтверджується результатами тестів, іспитів, сертифікатами, дипломами тощо. За допомогою Мовного Портфеля його власник збирає, систематизує свої досягнення та відображає свій досвід у вивченні іноземних мов, зберігає зразки виконаних робіт, а також отримані свідоцтва та сертифікати.

МП можна вести протягом певного курсу навчання або всього життя, тобто доки вивчається ІМ.

Вікові характеристики студента і специфіка навчання ІМ у ВНЗ зумовлюють особливості МП для юристів. Процес оволодіння ІМ ми розглядаємо як поетапний (підкреслено нами – *Л.Я.*) процес, кінцевою метою якого є здатність і вміння студента брати участь в іншомовній комунікації: породжувати і сприймати іншомовне мовлення відповідно до реальної ситуації та поставленої прагматичної мети спілкування. Відповідно до визначених загальноєвропейських рівнів у межах програми для ВНЗ вимір досягнень студентів повинен проходити у двох напрямках: *вертикальному* та *горизонтальному* [3, 16–18]. *Вертикальний* напрям відображає рівень володіння ІМ (сформованість навичок і вмінь); *горизонтальний* напрям – «поглиблення знань». Однак, за умови відчуття потреби студентом у певний момент підкріпити практичні досягнення, можливе повернення до нижчого рівня.

Комісія з питань освіти при Раді Європи розробила шість рівнів володіння іноземними мовами для загального вжитку:

- Елементарний користувач A1 – Breakthrough;
- A2 – Waystage;
- Незалежний користувач B1 – Threshold;
- B2 – Vantage;
- Досвідчений користувач C1 – Efficient Operational Proficiency;
- C2 – Mastery.

Проте, в межах нашого дослідження йдеться про вивчення англійської мови за фахом. Тому вважаємо доцільним розробити МП, який би дозволив відобразити всі професійні і мовленнєві аспекти, що будуть необхідними для професійної діяльності у сфері юриспроденції і на всіх рівнях.

Мовний Портфель для юристів повинен розроблятися відповідно до рекомендацій Комісії з питань освіти при Раді Європи з вивчення, викладання та оцінювання мов, освітньо-кваліфікаційними характеристиками юристів різних спеціалізацій, затвердженими Міністерством освіти і науки України. Перші Мовні Портфелі були розроблені в середині 90-х років у Швейцарії, Німеччині і Франції, пройшли пілотування у більш як п'ятнадцяти країнах-членах Ради Європи і довели свою ефективність на практиці.

Інформація Мовного Портфеля для юристів призначатиметься для: власника Портфеля, викладачів, адміністрації навчального закладу в разі його зміни власником Портфеля, роботодавця при влаштуванні власника Портфеля на роботу.

Відповідно до вимог Комітету з питань освіти Ради Європи, Мовний Портфель складається з трьох розділів: Мовний Паспорт; Мовна біографія; Досьє [1; 2; 3; 7].

Роботу з Мовним Портфелем для юристів слід розпочинати з розділу «Мовний Паспорт», який є свідченням рівня володіння іноземною мовою. Студентові потрібно заповнити дані про себе у переліку документів Мовного Паспорта, що складається з двох таблиць. У першій таблиці – «Кваліфікації, сертифікати» – вкажіть власний рівень володіння іноземними мовами, який був досягнутий по закінченню певних навчальних закладів та складання кваліфікаційних екзаменів (атестат про закінчення середнього закладу освіти, навчання у мовних школах, на мовних курсах, складання міжнародних іспитів). У другій таблиці – «Досвід вивчення іноземних мов» – опишіть досвід вивчення іноземних мов під час шкільного візиту за кордон, перебування за кордоном, листування, ділових контактів іноземною мовою, відвідування міжнародних виставок, ярмарків, презентацій, участі у конференціях і проектах, де доводилось застосовувати іноземні мови тощо.

Друга частина Мовного Портфеля – «Мовна біографія» – складається з двох частин: таблиць самооцінки, за допомогою яких Ви зможете визначити власний рівень володіння іноземними мовами, та оціночних шкал, які дозволять Вам стежити власний прогрес – на початку навчання, по закінченні першого курсу, по закінченні курсу «Іноземна мова» і надалі.

Таблиці самооцінки дають коротку характеристику рівнів володіння іноземними мовами за видами мовленнєвої діяльності. Таблиці самооцінки складаються з двох частин: власне таблиць самооцінки для визначення шести рівнів володіння іноземною мовою для загальних потреб.

Для визначення рівня професійно-орієнтованого володіння іноземними мовами пропонується використовувати таблиці самооцінки володіння професійно-орієнтованими комунікативними вміннями іноземною мовою, що містять опис іншомовних компетенцій за кожним з п'яти професійно-орієнтованих рівнів, розроблених на основі:

- дескрипторів, розроблених і рекомендованих Комісією з питань освіти при Раді Європи;
- вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик юристів, прийнятих Міністерством освіти і науки України;

Викладач також виставлятиме оцінки за найважливіші роботи та коментуватиме їх результати у Блоці оцінки викладачем [2, 5].

Блок самооцінки / Self – assessment unit
Оціночні шкали / Profiles of Language Skills

Оцініть власну іншомовну компетенцію за таблицями загальних мовленнєвих умінь: на початку навчання в університеті / самоосвіти

ЛІНГВОДИДАКТИКА

Рівні <i>Levels Skills</i>	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Аудіювання <i>Listening</i>						
Читання <i>Reading</i>						
Діалогічне мовлення <i>Spoken interaction</i>						
Монологічне мовлення <i>Spoken production</i>						
Письмо <i>Writing</i>						
Переклад <i>Mediating</i>						

Після закінчення кожного курсу пропонуються такі листки для самооцінки.

Для визначення рівня володіння іноземною мовою пропонуємо таблицю професійно-орієнтованих мовленнєвих умінь.

	A2	B1	B2	C1	C2
Аудіювання	Я можу розуміти основний зміст невеликих оголошень, повідомлень, звертань у повільному темпі.	Я можу розуміти короткі інформаційні оголошення, інструкції, основні теми ділових зустрічей, радіо-, телепрограм, якщо мовлення чітке, відносно повільне, не містить великої кількості термінів.	Я можу розуміти розгорнуте тривале мовлення на суспільну та фахову тематику різної складності (лекції, доповіді на конференціях, діалоги ділових зустрічей, радіо-, телепрограми) на стандартному діалекті в нормальному темпі.	Я можу майже без зусиль розуміти термінологічно насичене мовлення під час офіційних і неофіційних зустрічей, нарад, конференцій, фільми, радіо- та телепрограми.	Я можу розуміти без жодних труднощів усне мовлення різної міри складності на фахову, суспільну, освітню, особисто значущу тематику як носіїв мови, так і іноземців.
Читання	Я можу розуміти основну інформацію в нескладних анкетах, ділових листах, каталогах, рекламах, програмах конференцій, інструкціях, розкладах після дослівного переказу.	Я можу розуміти нескладні тексти на фахову тематику, користуючись словником, але не завжди усвідомлюю логіку викладу матеріалу; можу отримувати корисну інформацію з оголошень, анотацій, каталогів, брошур.	Я можу здійснювати пошук необхідної фахової інформації на різних (в т.ч. електронних носіях) і використовувати набуті знання для пізнавальної і професійної діяльності, розуміти позицію автора оригінального тексту, значення термінів і абревіатур.	Я можу знайти всю необхідну інформацію серед великої кількості документів та бухгалтерської звітності і повністю розуміти складні професійно-орієнтовані тексти.	Я можу знаходити і опрацьовувати матеріали на різних носіях, повністю розуміти фахові тексти і документи різного стилю оповіді і рівня складності.
Діалогічне мовлення	Я можу оперувати мінімальною кількістю термінів і простими реченнями для обміну інформацією з фаху на робочому місці, в разі необхідності зможу попросити повторити.	Я можу без підготовки вести нескладну бесіду з іноземними партнерами при зустрічі чи по телефону. Я можу впоратися з більшістю ситуацій, що можуть виникати під час відраядження за кордон.	Я можу активно підтримати офіційну і неофіційну розмову на економічну, суспільну та іншу тематику, захищати інтереси компанії, держави та особисті.	Я можу плідно вести ділові бесіди із закордонними партнерами, аргументовано відстоювати свою точку зору, застосовувати різні стилі мовлення залежно від ситуації, дискутувати на нарадах і зборах.	Я можу проводити виробничі наради і збори, виставки, презентації, конструктивні переговори на різних рівнях, організовувати рекламну діяльність організації, застосовувати невербальні засоби комунікації.

	A2	B1	B2	C1	C2
Монологічне мовлення	Я можу стисло висловитись на знайомі мені теми з фаху, використовуючи короткі, прості речення, не аргументуючи, передати простими засобами важливу інформацію.	Я можу простими засобами і стисло охарактеризувати різні події і явища суспільного, економічного, культурного життя, дати короткі пояснення, описати свої цілі, плани, роботу.	Я можу докладно і чітко оцінювати, розповідати, порівнювати, аналізувати суспільні, економічні, культурні події і явища, розгортаючи систему доказів та використовуючи доцільну термінологію.	Я можу переконливо висловитись, не маючи проблем з добром мовних засобів, на складні теми з фаху, вживаю доцільні аргументи і приклади, рекламуючи продукцію / послуги компанії.	Я можу ефективно представляти товари/компанію на виставках, ярмарках, презентаціях, аргументовано, логічно і обґрунтовано доповідати на нарадах, зборах, конференціях, володію індивідуальним стилем мовлення.
Письмо	Я можу писати листівки, короткі ділові листи, заповнювати прості анкети з особистими даними, користуючись зразком.	Я можу складати план і коротку анотацію текстів, простими засобами звітувати про виконану роботу, заповнювати митні декларації, користуючись зразками, писати прості ділові листи.	Я можу складати різні види ділових листів, анотації, реферувати іншомовні джерела, укладати угоди та писати звіти, обираючи для кожного виду роботи найбільш прийнятний стиль оповіді.	Я можу вільно викладати власні думки у письмовій формі, акцентувати увагу у виступі, статті, вести кореспонденцію, документально оформляти управлінські рішення.	Я можу вести плідне листування, писати логічні і структурні тексти доповідей, виступів, статей, критичні аналізи, акцентуючи увагу читача на значущих моментах.
Переклад	—	Я можу письмово перекласти рідною мовою прості короткі тексти на повсякденні та навчальні теми.	Я можу усно перекладати діалоги на повсякденні теми на неофіційних зустрічах, письмово перекладати нескладні тексти з фаху рідною мовою.	Я можу усно перекладати ділові розмови і наради рідною мовою. Я можу письмово перекладати листування, невеликі професійно-орієнтовані тексти рідною й іноземною мовами.	Я можу усно і письмово перекладати рідною та іноземною мовами тексти різноманітного спрямування та рівня складності.

Третя частина Мовного Портфеля – «Досьє» – передбачає збір і збереження документального підтвердження оволодіння відповідним рівнем володіння ІМ. Всі виконані роботи (тести, листи, тези статей, проекти) потрібно збирати в папку, якщо на їх основі можна оцінити рівень володіння іноземною мовою. Цей розділ потребує постійного поповнення здобутками (текстами, вправами, зразками ділових листів, бухгалтерської і фінансової звітності, аудіозаписами тощо), які забезпечили досягнення певного рівня володіння іноземною мовою [6, 7].

Отже, описаний вище пакет документів, що називається Мовним Портфелем для юристів, є необхідним для оптимізації процесу вивчення іноземної мови та для полегшення процесу пошуку роботи.

Подальший розвиток представленого дослідження вбачаємо у розробці Бланків для самооцінки та Критеріїв оцінювання студентів юридичних спеціальностей, визначенні переліку необхідних для формування у студентів юридичних спеціальностей іншомовних мовленнєвих умінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Европейский языковой портфель: Предложения по разработке / Дж. Трим, А. Добсон, Р. Шеррер и др.: Пер. с англ. – М.: Еврошкола, 1998. – С. 24.
2. Європейський Мовний Портфель для економістів (Проект) / Укладачі С.Ю. Ніколаєва, Н. В. Ягельська. – К.: Ленвіт, 2004. – 56 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/ Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвід, 2003. – 273 с.
4. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: Пособие для учителей. – М.: АРКТИ, 2002. – 176 с.
5. Ягельська Н. В. Мовний портфель як засіб рефлексивного оволодіння англійською мовою // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2003. – № 5. – С. 89–93.
6. Little D., Perclova R. European Language Portfolio: Guide for Teachers and Teacher Trainers. – Strasbourg: Council of Europe, 2001. – 106p. (<http://www.culture.coe.int/portfolio>).
7. Schneider G., Lenz P. Guide for Developers of a European Language Portfolio. – Strasbourg Council of Europe, 2001. – 66 p.